

«НОВА ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА»

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 2 (94) 2018 р.

ISSN 2520-6427

Засновано у грудні 1994 року

Видається 1 раз на квартал

Зареєстровано Міністерством юстиції України.

Свідоцтво про державну реєстрацію: серія КВ № 16684-5256 ПР від 28.05.2010 р.

Засновники: Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (РОІППО), Рівненський державний гуманітарний університет (РДГУ).

Схвалено вченою радою РОІППО (протокол № 5 від 27.06.2018 р.)

Журнал «Нова педагогічна думка» входить до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук (відповідно до постанови Президії ВАК України № 01-05/5 від 01.07.2010 та наказу Міністерства освіти і науки України № 747 від 13.07.2015).

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Алла Черній, кандидат політичних наук, доцент,
ректор Рівненського ОІППО

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Валерій Биков, доктор технічних наук, професор
Владислав Вербець, доктор педагогічних наук, професор
Олег Власюк, кандидат історичних наук
Галина Вокальчук, доктор філологічних наук, професор
Тетяна Гавлітіна, кандидат педагогічних наук, доцент
Максим Гон, доктор політичних наук, професор
Лідія Даниленко, доктор педагогічних наук, професор
Анатолій Дем'янчук, доктор педагогічних наук, професор
Василь Жуковський, доктор педагогічних наук, професор
Людмила Карамушка, доктор психологічних наук, професор
Леонід Кожушко, доктор технічних наук, професор
Петро Кралюк, доктор філософських наук, професор
Володимир Лавренчук, кандидат філологічних наук
Світлана Литвиненко, доктор педагогічних наук, професор
Микола Люшин, кандидат педагогічних наук
Іван Малафійк, доктор педагогічних наук, професор
Надія Мельник, кандидат педагогічних наук
Роман Павелків, доктор психологічних наук, професор
Юрій Пелех, доктор педагогічних наук, професор
Оксана Петренко, доктор педагогічних наук, професор
Руслан Постоловський, кандидат історичних наук, професор
Григорій Пустовіт, доктор педагогічних наук, професор
Людмила Савчук, кандидат педагогічних наук, доцент
Ярослав Сверлюк, доктор педагогічних наук, професор
Андрій Сяський, доктор технічних наук, професор
Іван Хом'як, доктор педагогічних наук, професор
Людмила Шугаєва, доктор філософських наук, професор

Видавець: Рівненський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Адреса редакції та видавця:

Рівненський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти

вул. Чорновола, 74, м. Рівне, 33028

тел./факс: 0(362) 64-96-60

E-mail: roippo.rv@ukr.net, www.roippo.org.ua

ЗМІСТ

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ. ІСТОРІЯ ОСВІТИ

- Андрощук І. E-learning як ефективна форма само-
управління професійним розвитком викладачів кафедр
менеджменту польських закладів вищої освіти 3
- Загородня А. Компоненти професійної підготовки
фахівців економічної галузі в закладах вищої освіти
України та Республіки Польщі 7
- Надеждіна І. Національна складова просвітницько-
педагогічної діяльності інтелігенції на Півдні України
у другій половині XIX – на початку XX століть 10

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ. ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ

- Луначек В. Професійний розвиток керівників освіти
в Україні: методологічна складова 14
- Литвиненко Г., Клясен Н. Система менеджменту
освіти та сервісного обслуговування закладів освіти
в умовах територіальних громад 22
- Черніговець Т. Формування креативності майбутніх
офісних працівників у процесі професійної підготов-
ки в закладах вищої освіти 25
- Іваньшова С. Проектування змісту навчання в сис-
темі післядипломної педагогічної освіти: освітні за-
пити і потреби 29
- Фасєвська А. Організація мультипрофільного навчан-
ня учнів на шляху до нової української школи 35

СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

- Герасименко Л. Специфічні особливості інновацій-
них підходів у сучасних форматах освіти 39
- Кос М. Досвід імітаційного моделювання тактичних
(бойових) дій у професійній підготовці офіцерів на
прикладі військовослужбовців провідних армій світу 42
- Крутова Н. Визначення та оцінювання рівня розвитку
інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів 46
- Стернік В., Бурачик О. Порівняльна характеристи-
ка традиційних та інтерактивних методів навчання 51
- Сушик Н. Сутність, структура, зміст науково-дослідни-
цької компетентності викладачів закладів вищої освіти 53

Пайкуш М. Особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійно-практичній підготовці майбутнього лікаря	56
Таборовець Л. Методичні поради щодо використання інтерактивних технологій у роботі зі студентами	61
Шидловський А. Формування інформаційної культури педагогів за допомогою технічних гіпермедійних можливостей	63
Шмирук Н. Формування ключових компетентностей учнів шляхом використання технології розвитку критичного мислення	66

**ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА.
РОБОТА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ**

Бляшевська А., Денисенко Н., Гайдар Т., Найт Н. Поліфонія трактування проблеми цінностей у наукових студіях	71
Васильченко Л., Лупінович С. Особливості організації моніторингових досліджень розбудови інклюзивного освітнього середовища	75
Мойсеєнко І. Теоретичні аспекти дослідження проблем сенсорної діяльності дітей дошкільного віку із порушенням аутичного спектра	79
Яценюк Л., Козак Р. Сучасні підходи щодо організації навчального процесу дітей із особливими освітніми потребами	82
Березовська Л. Специфіка мовленнєво-комунікативної діяльності майбутніх соціальних працівників	85
Савицька А. Готовність майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності: порівняльний аналіз	88

МОВОЗНАВСТВО ТА ЛІТЕРАТУРА

Заводна Л. Не біймось заглядати у словник... (за словником фразеологізмів «Мовою бестселерів: сучасний словник живої мови» Тараса Берези)	91
Мосійчук І. Використання ігрової дидактики на уроках зарубіжної літератури з метою формування комунікативної компетентності школярів	94
Озарчук І. Роль мультилінгвізму в становленні іншомовної освіти постсоціалістичних країн Балтії	97
Шацька Н. Міжпредметні зв'язки на уроках української літератури як засіб формування ключових компетентностей школярів в умовах упровадження Концепції Нової української школи	100

ІСТОРІЯ. ПРАВОЗНАВСТВО

Герасименко О. Ярмарки і торги в системі міської культури Волині XVI-XVIII століть	105
Гладун В. Використання ігрових технологій на уроках історії як засіб підвищення ефективності освітнього процесу	109

ФІЗИКА. МАТЕМАТИКА

Белешко Д. Навчасмо розв'язувати геометричні задачі. Основне формулювання теореми косинусів	115
Кирилецька Г., Затірка М., Шелестюк К. Тестова перевірка знань із математики	119
Козяр М., Сасюк З., Парфенюк О. Графічна підготовка майбутнього фахівця засобами САПР	122

**ПОЧАТКОВА ОСВІТА.
ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ**

Боровець О. Діагностична діяльність сучасного вчителя початкової школи	127
Муляр Н., Костюк Л. Проектна технологія як один із методів інтегрування галузей «Суспільствознавство» та «Мистецтво» в освітньому процесі початкової школи	130
Онищук І. Експериментальне дослідження особливостей розвитку культури самовираження майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти	133

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ. ТЕХНОЛОГІЇ

Лисиця Д. Результати експериментальної перевірки педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх зубних гігієністів у медичних коледжах	137
Удовиченко І. Навчання географії учнів старшої профільної школи засобами формування громадянської компетентності	140
Кирильчук Ю., Кирильчук І. Розвиток технічного мислення старшокласників: проблемні методи навчання	144

**ВИХОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ.
ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА**

Ковальчук І. Освітній туризм як різновид неформальної освіти: сутність та основні завдання	147
Якухно І. Духовно-моральне виховання в закладах освіти	151
Шумська О. Зміст і завдання позакласної виховної діяльності	154
Шинкаренко В. Критерії та показники патріотичної вихованості старшокласників в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти	156

МУЗИКА. ЕСТЕТИКА

Крижановська Т., Семенович К. На урок скрипки – з цікавістю: окремі аспекти проблеми розвитку навчального інтересу учнів-початківців дитячої музичної школи	160
Радковська Л., Кириловець А. «Музична казка» в роботі музичного керівника закладу дошкільної освіти: з досвіду роботи	164
Столярчук Б. Штрихи до творчого портрета Олександра Гайдабури: піаніста, диригента, аранжувальника, джазового музиканта	167
Одербінський Ю. Сучасні арт-форми в системі організації житлового простору	171

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА

Федорєць В. Хронотоп здоров'язбережувальної компетентності вчителя фізичної культури як методологічний концепт, спрямований на організацію і гармонізацію професійного буття педагога	176
---	-----

інтелектуальної активності (розвиток творчих умінь і навичок особистості, що ґрунтується на інтелектуальній ініціативі); практичних умінь і навичок реалізація творчих проєктів у сфері ділової культури за активної особистої участі на рівні сценариста, ведучого, учасника заходу, розробника інформаційно-рекламних продуктів); креативної поведінки (трансформація ідеї в новий творчий продукт).

Висновки. Дослідження проблеми формування креативності майбутніх офісних працівників у навчальному процесі ЗВО засвідчило, що на сьогоднішня є досить актуальною, адже креативність є важливою професійною якістю спеціалістів документно-комунікаційної сфери, що пов'язана з інноваційними інформаційними технологіями та розвитком ділової культури. У зв'язку з цим її формування в студентів вищої освіти (бакалаврів, магістрів) у навчальному просторі ЗВО сприятиме підвищенню рівня їх фахової підготовки та кар'єрним перспективам у сфері професійної діяльності. Вишевикладене актуалізує моніторинг означеної проблеми в межах навчального процесу, офісної практики і може бути перспективним напрямом подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2002. – 228 с.
2. Дубасенюк О. А. Креативний підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів / О. А. Дубасенюк // Креативна педагогіка. – 2011. – № 4. – С. 23–28.
3. Козак Т. С. Методика розвитку творчого мислення майбутніх дизайнерів для підготовки до дипломного проєктування / Т. С. Козак // Науковий вісник

НЛТУ України. – 2017. – Т. 27. – № 4. – С. 181–185.

4. Московченко А. А. Особливості креативності як професійно вагомої якості студентів-менеджерів / А. А. Московченко // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. КПНУ ім. І. Огієнка та Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – 2016. – Вип. 32. – С. 342–351.

5. Обманець Л. О. Формування креативності майбутніх фахівців у галузі мистецької освіти в процесі інструментально-виконавської підготовки / Л. О. Обманець // Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі. – 2017. – № 2. – С. 172–175.

6. Педагогика : большая современная энциклопедия / сост. Е. С. Рапацевич. – Мн. : Современ. слово, 2005. – 720 с.

7. Попов В. Возможности креативной педагогики в условиях перехода к информационному обществу / В. Попов // Альма-матер. – 1999. – № 4. – С. 23–27.

8. Професійне становлення студентів в умовах креативного підходу до організації освітнього процесу вищої педагогічної школи / Л. В. Кондрашова // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи : матер. V Міжнарод. наук.-практ. конф. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – С. 101–105.

9. Ярошинська О. О. Освітній простір ВНЗ як континуум для проєктування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх фахівців / О. О. Ярошинська // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – Вип. 35 (88). – С. 558–567.

10. Guilford J. Creativity / J. Guilford // American Psychologist. – 1950. – Vol. 15. – С. 444–454.

Дата надходження до редакції: 17.05.2018 р.

УДК 378.046-021.68[.091.12.011.3-051]:005.336.5

Світлана ІВАШНЬОВА,

кандидат педагогічних наук, заступник директора Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка

ПРОЄКТУВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: ОСВІТНІ ЗАПИТИ І ПОТРЕБИ

У статті представлено технологію проєктування змісту навчальних курсів у системі післядипломної педагогічної освіти, які враховують освітні запити та потреби педагогічних працівників. Уточнено зміст ключових понять та визначено відповідності в прояві освітніх запитів та освітніх потреб. Розроблено технологію проєктування змісту

навчальних курсів, що забезпечує цілеспрямованість неперервної професійної освіти, її динамічність та відповідність реальним потребам педагогічного персоналу.

Ключові слова: освітні запити, освітні потреби, проєктування, зміст навчання, розвиток професійної компетентності, педагогічний персонал.

В статті представлена технологія проектування содержания учебных курсов в системе последипломного педагогического образования, учитывающих образовательные запросы и потребности педагогических работников. Уточнено содержание ключевых понятий и определены различия в проявлении образовательных запросов и образовательных потребностей. Разработана технология проектирования содержания учебных курсов, которая обеспечивает целенаправленность непрерывного профессионального образования, его динамичность и соответствие реальным потребностям педагогического персонала.

Ключевые слова: образовательные запросы, образовательные потребности, проектирование, содержание обучения, развитие профессиональной компетентности, педагогический персонал.

The article presents the technology of designing the contents of the courses of the system of postgraduate pedagogical education, which take into account the educational needs and needs of pedagogical workers. In addition, the content of key concepts has been clarified and differences in the display of educational requests and educational needs have been identified. The developed technology of designing the contents of the training courses ensures the focus of continuing vocational education, its dynamism and correspondence with the real needs of the teaching staff.

Key words: educational inquiries, educational needs, designing, content of training, development of professional competence, pedagogical staff.

Децентралізація та демонополізація системи післядипломної педагогічної освіти в Україні, що розглядаються як провідні ознаки її реформування, повертають суб'єктність учителю як безпосередньому учаснику освітнього процесу та детермінують перегляд підходів до формування навчального контенту. Система післядипломної педагогічної освіти має забезпечити оптимальний баланс інтересів усіх зацікавлених сторін на загальнодержавному, інституційному та особистісному рівнях і повну реалізацію професійних завдань, що стоять перед педагогічним працівником відповідної ланки системи освіти. Для виконання такого завдання потрібна технологія проектування освітнього контенту, яка враховує розбіжності в змісті освіти педагогічних працівників різного віку та їх готовності до саморозвитку; сприяє реалізації індивідуальної професійної освітньої траєкторії педагогічних працівників; враховує динаміку змін у суспільстві; відповідає всім вимогам чинного законодавства у сфері освіти; забезпечує розвиток навчальних закладів та ґрунтується на системному аналізі освітніх потреб і запитів педагогічних працівників.

Мета статті – уточнити зміст понять «освітні запити» та «освітні потреби» як системоутворюючих у новій парадигмі післядипломної педагогічної освіти та окреслити модель проектування навчальних курсів для педагогічних працівників на основі їх вивчення та аналізу.

Постановка проблеми. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників широко дискутується в пострадянському науковому просторі. Увага дослідників сконцентрована на змісті, формах, методах та засобах розвитку професійної компетентності, її окремих складових; проблемах розроблення та впровадження в навчальний процес підвищення кваліфікації педагогічних працівників освітніх програм.

Т. Б. Корнілова [2] розглядає освітні програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників як «нормативні документи для організації освітнього процесу певної категорії слухачів, де професійний стандарт – затверджені в установленому порядку вимоги до кваліфікації працівників, їх компетентностей, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій». Послідовність розробки освітніх програм, запропонована авторкою, передбачає врахування суспільної потреби щодо розроблення та запровадження нової освітньої програми. Водночас дослідження, присвячені обґрунтуванню моделі проектування змісту навчальних курсів на основі аналізу освітніх потреб педагогічних працівників, не набули поширення. Причинами цього можуть бути не лише складність та недостатня визначеність феноменів «освітні запити» та «освітні потреби», а й їх міжпредметний та метапредметний характер, труднощі у вивченні тощо. Обґрунтовуючи таку модель, необхідно також врахувати те, що освітні потреби окремих педагогічних працівників та колективів навчальних закладів не завжди співпадають. Окрім того, на ці потреби впливають тип навчального закладу, локальні умови його функціонування та особливості учнівського контингенту.

Проблема потреб в освіті вивчається насамперед в контексті соціології та філософії освіти. Освітні потреби згідно з Модельним законом про освіту дорослих визначаються як «масштаб, характер та ступінь зацікавленості в тих чи інших освітніх послугах із боку суспільства в цілому, територіальних громад, підприємств та організацій, окремих громадян та їх об'єднань» [4]. Поняття «освітні запити» та «освітні потреби» часто використовуються як синоніми, однак в окремих дослідженнях спостерігаються певні відмінності щодо їхнього вживання. На думку Є. Г. Корольової, освітні запити – це «потреби різних груп населення в освітніх послугах для вирішення конкретних проблем, пов'язаних із перепідготовкою, підвищенням кваліфікації, вихованням дітей, збереженням здоров'я, саморозвитком» [3].

У соціологічних дослідженнях, зокрема в праці Д. В. Александрова [1], освітні потреби розглядаються як «обумовлене соціокультурними детермінантами активно-діяльнісне ставлення соціального суб'єкта до сфери знання, таке, що є сутнісною характеристикою його розвитку, самовизначення і самореалізації. Відповідно, до змістових характеристик освітньої потреби можна віднести потреби в знаннях, уміннях і навичках реалізації різних видів діяльності». На думку дослідника, «у нових умовах освітні потреби спрямовані на засвоєння технологій генерування знань, методів обробки інформації, символічну комунікацію як вплив знання на саме знання» [1].

Порівняння визначень спонукало до уточнення змісту понять «масштаб», «характер» та «ступінь зацікавленості» як основних ознак феномену «освітні потреби». У контексті даного дослідження «масштаб зацікавленості» розуміється як співвідношення між зацікавленими та незацікавленими представниками цільової аудиторії. Характер зацікавленості реалізується в усвідомленні кінцевої мети і дає відповідь на запитання «Для чого потрібні нові знання?». Якщо за основу (в найбільш загальному вигляді) брати Рамку безперервного професійного розвитку вчителів, яку розроблено у спільному проекті Британської Ради та Міністерства освіти України.

такими відповідями мають бути: «для загального ознайомлення», «для активного застосування в професійній педагогічній діяльності», «для створення нового знання / експертизи», що в цілому узгоджується з декларованим підходом до професійного розвитку вчителя від новачка до експерта.

Більш складним видається визначення ступеня зацікавленості педагогічних працівників, адже ця активна-діяльна соціологічна характеристика передбачає здійснення певних кроків щодо її реалізації – ознайомлення із загальною інформацією, порівняння інформації про різні курси, пошук кращого навчального курсу, ухвалення рішення тощо. На наш погляд, відбулося змішування сутності понять «потреба» та «запити», оскільки потреба є об'єктивно існуючою реальністю, що виявляється у відсутності або недостатності наявних інструментів для вирішення конкретної проблеми, а проаналізовані нами масштаби, характер та ступінь зацікавленості однозначно відображаються в запитах на той чи інший навчальний курс і несуть суб'єктивний та персоналізований характер. Така диференціація дає змогу відокремити основні запити та освітні потреби і в подальшому розглядати їх як самостійні феномени та, відповідно, обирати різні стратегії їх урахування в процесі формування навчального контенту, орієнтованого на окреслену цільову аудиторію – педагогічних працівників. Дуальність феномену освітніх потреб як соціологічного та освітнього явищ зумовлює вибір дослідницького інструментарію, яким послуговуються дослідники в галузі наукового знання. У даному випадку доцільним є використання теоретичного аналізу, соціологічних методів дослідження (опитування, анкетування тощо) та педагогічного моделювання.

Визначення чинників, що впливають на формування змісту навчальних курсів (модулів) на макро- (державна політика і технологічний розвиток суспільства), медіум- (локальні особливості діяльності педагогічного колективу) і мікрорівнях (особистий рівень професійної компетентності педагогічних працівників, напрям та темпи її розвитку), сприяє створенню компетентнісної моделі навчального курсу, яка враховує особливості професійної діяльності педагогічних працівників на конкретному робочому місці і дає відповідь на запитання «Чому саме навчати?» кожного окремого фахівця, визначає вимоги до тематичної (проблемної) організації змісту навчання, попередньо визначає способи організації взаємодії учасників навчальної групи.

Одним із провідних завдань експерименту «Програма професійного розвитку педагогічного персоналу закладу освіти» є розробка такої технології проектування навчальних курсів, яка б ураховувала вплив вказаних чинників та забезпечувала підвищення конкурентоспроможності кожного окремого фахівця на ринку праці. Навчальні курси, зміст яких роблений з урахування замовлення педагогічних колективів навчальних закладів, так і відповідно до визначених освітніх потреб та запитів окремих педагогічних працівників, мають бути реалізовані в межах накопичувальної моделі підвищення кваліфікації.

Проаналізувавши результати вітчизняних та зарубіжних досліджень, присвячених різноманітним аспектам професійного розвитку педагогічних працівників, можна виділити важливий напрям спеціалізованої педагогічної освіти – забезпечення комплексних програм розвитку педагогічного персоналу навчального закладу, який ураховує:

три рівні функціонування системи освіти (макро-, медіум- та мікро-), поступовий розвиток персоналу від неусвідомленої некомпетентності до усвідомленої компетентності та тривірневу структуру компетентності (первинна професіоналізація, творчий та експертний рівні). У межах реалізації завдань дослідження було поєднано такі методи: інтерв'ю, обговорення у фокус-групах, анкетування. Означений підхід сприяв підвищенню якості отриманих результатів завдяки комбінації недоліків кожного окремого методу.

На першому етапі у форматі інтерв'ю з керівником виявляється суб'єктивна оцінка перспектив навчального закладу та вимог до рівня професійної компетентності педагогічних працівників.

На другому етапі в окремих фокус-групах (адміністрація та педагогічні працівники) проводиться обговорення освітніх потреб та запитів педагогічного персоналу. Отримані на першому та другому етапах результати були проаналізовані, систематизовані та узагальнені не лише за кожним окремим закладом, а й усією вибіркою.

Для реалізації третього етапу на основі узагальнених результатів було визначено тематику та орієнтовний зміст навчальних курсів і розроблено спеціальну анкету для онлайн-опитування учасників експерименту.

Результати анкетування дали змогу визначити як пріоритетні навчальні курси (ті, що отримали найвищі рейтинги), так і кількість навчальних груп (число учасників, завдяки яким кожному з курсів присвоєно максимальний рейтинг). Рейтинг навчальних курсів (модулів) представимо в таблиці (див. табл. 1).

Визначення змісту навчання стало підґрунтям для уточнення двох складових – науково-теоретичної та практико-орієнтованої. Науково-теоретична складова змісту навчання (інформація) в кожному з модулів визначається на основі аналізу стану вивчення методичної теми (проблеми) на сучасному етапі, перспектив подальших наукових досліджень, аналізу практичного досвіду. Практико-орієнтована складова реалізується завдяки моделюванню педагогічної ситуації у штучних умовах (симуляції), рефлексії та використанню результатів навчання на практиці (розробка власних уроків, їх фрагментів або поза-класних заходів). Зв'язок між вищезначеними складовими забезпечується завдяки аналізу досвіду учасників групи та змісту науково-методичної літератури (з акцентом на трансформацію теоретичних положень у практичну площину). Послідовність кроків для проектування навчального курсу залежить від вибору загальної стратегії та переваги теоретичного або практичного змісту навчання (див. табл. 2).

Запропонований підхід до проектування висуває низку вимог до його розробників: наявність глибокої науково-теоретичної підготовки, значний досвід практичної діяльності в контексті заявленої тематики, високий рівень володіння сучасними технічними засобами навчання тощо. Оскільки ідеальний розробник навчальних курсів (модулів) існує як модель фахівця майбутнього, то в сучасних реаліях доцільним та ефективним видається формування колективу розробників. З огляду на необхідність узгодження теоретичної та практичної складової оптимальним є включення до колективу розробників науково-педагогічного працівника Інституту післядипломної педагогічної освіти та вчителя, який володіє необхідним практичним досвідом. За потреби можливе залучення фахівців у галузі інформаційних технологій для оптимального вибору технічних засобів.

окремих інструментів дистанційного навчання, підготовки інструктивних матеріалів щодо їх практичного використання для тих, хто навчається та забезпечення технічної підтримки процесу навчання.

Із метою забезпечення оптимального балансу

синхронного та асинхронного навчання й ефективного супроводу учасників курсу до групи розробників уже на етапі проектування дистанційного курсу варто включити майбутнього тьютора, однак тьюторський супровід може здійснювати також один із розробників.

Таблиця 1

Рейтинг навчальних курсів (модулів) за результатами онлайн-опитування

№ з/п	Назва	Кількість груп
1.	Етика педагогічної діяльності. Побудова стосунків із дітьми, батьками, колегами	5
2.	Організація ефективної взаємодії з батьками: як досягнути порозуміння в інтересах дитини?	5
3.	Правовий захист учителів: ситуації та інструменти впливу	5
4.	Психологічна підготовка вчителя (поведінка у складних ситуаціях, профілактика психологічного вигорання)	5
5.	Емоційний інтелект: як зрозуміти чужі та власні емоції. Профілактика психологічного вигорання	4
6.	Як зберегти дитячу цікавість у школі? Організація навчання на дослідницькій основі	4
7.	Психологія успіху. Як виховати успішну дитину? Як взаємодіяти з успішною дитиною?	4
8.	Дистанційне навчання: використання Moodle	3
9.	Індивідуалізація навчання та виховання. Навчання дітей із низькою мотивацією	3
10.	Культура мовлення. Сучасна українська мова. Ділова українська мова	3
11.	Організація та проведення педагогічного експерименту: чи є місце педагогічній науці на уроці?	3
12.	Педагогічний артистизм. Виразність голосу та руху	3
13.	Психологія сучасної дитини. Чим відрізняються нинішні діти?	3
14.	Хмарні технології в освіті. Що це і як воно працює?	3
15.	Організація навчальної діяльності на базі інтернет-платформ Web 2.0 та Web 3.0	2
16.	Інклюзивна освіта	2
17.	Використання локації школи та простору міста з освітньою метою. Музейна педагогіка. Театральна педагогіка	2
18.	Презентуємо професійні успіхи: підготовка наукових публікацій (статей, тез доповідей)	2
19.	Тестологія. Як підготувати тест для об'єктивної перевірки знань?	2
20.	Управління самоосвітою та професійний розвиток педагогічних працівників. Як спланувати власне майбутнє та досягнути мети?	2

Таблиця 2

Послідовність проектування навчального курсу (модуля)

Етап	Практико-орієнтований курс	Науково-теоретичний курс
Підготовчий	аналіз практичної діяльності, виявлення передового досвіду або проблем	аналіз актуальних наукових досліджень, виявлення нових напрямів (як вітчизняних, так і зарубіжних)
	визначення актуальності для вітчизняної системи освіти / відповідності освітнім потребам педагогічних працівників	вивчення досвіду експериментальних навчальних закладів
	аналіз науково-методичної та фахової літератури	
Практичний	вибір форми навчання (очна, дистанційна, очно-дистанційна, заочна тощо)	розробка пошукових завдань (проектів)
	відбір або розробка педагогічних ситуацій для симуляції	визначення способу рефлексії набутого досвіду в ролі дослідника
	визначення способу рефлексії набутого досвіду в ролі учня	відбір практичного інструментарію для забезпечення моніторингу
	відбір теоретичного матеріалу для подальшого обговорення	визначення теми і мети дослідження, відбір інструментів тощо
Підсумковий	практичні завдання (розробка власних уроків, їх фрагментів тощо)	
	визначення засобів реалізації зворотного зв'язку	
	визначення засобів оцінювання ефективності курсу	
	визначення засобів відтермінованого контролю	

Таким чином, творча група охоплює зміст (науковий або науково-педагогічний співробітник ІППО та вчитель), забезпечення (фахівець з ІКТ) та подальший супровід навчання (тьюторську підтримку).

Успішність спільної діяльності колективу забезпечується дотриманням такої послідовності кроків:

- визначення теоретичного змісту (науково-теоретична складова);
- розкриття практичного змісту (практична діяльність слухачів);
- упорядкування навчального матеріалу;
- розробка системи оцінювання результатів навчання;
- визначення засобів забезпечення зворотного зв'язку;
- розробка стратегії супроводу / підтримки слухачів;
- апробація;
- коригування структури, змісту курсу або окремих його елементів;
- зовнішня експертиза.

Коригування змісту курсу або окремих його елементів (системи оцінювання, зворотного зв'язку чи супроводу слухачів) відбувається за необхідності після його первинної апробації, так і протягом усього періоду використання, що дає змогу оперативно реагувати на зміни професійних освітніх завдань педагогічних працівників, наприклад, втрату актуальності окремих елементів курсів або виникнення потреби в інших. Така можливість забезпечується завдяки постійному моніторингу ефективності реалізації навчального курсу (модуля).

Із цією метою розроблено анкету, що передбачає оцінювання навчальних курсів (модулів) за наступними параметрами: загальна оцінка курсу, взаємодія викладача (тьютора) зі слухачами, ступінь індивідуалізації та опори на досвід, співвідношення теорії та практики. Анкетування проводиться безпосередньо після завершення навчання в режимі онлайн, що досить важливо з огляду на можливість оперативного коригування як змісту, так і організації навчальної діяльності. Використання Google Forms забезпечує оперативний аналіз, систематизацію та візуалізацію результатів опитування.

Навчальні курси (модулі) можуть розроблятися на замовлення навчальних закладів. Опис замовлення курсу містить найбільш важливу інформацію щодо проблеми, яку необхідно вирішити (опис освітніх потреб); можливої форми та графіку проведення навчання та замовника (тип навчального закладу, кількість педагогічних працівників, що братимуть участь у навчанні, контактна особа від закладу). На основі замовлення формується авторський колектив, який безпосередньо займається розробкою змісту та організацією процесу навчання. Навчальні курси, зміст яких може бути зроблений як на замовлення педагогічних колективів навчальних закладів, так і відповідно до визначених освітніх потреб та запитів, реалізуються в межах накопичувальної моделі підвищення кваліфікації, що передбачає пролонговане навчання в міжгестаційний період. Для організації обліку часу розроблено шкалу, яка враховує різні рівні активності педагогічних працівників. Як видно з таблиці (див. табл. 3), коефіцієнт залежить від рівня активності педагогічного працівника та типу заходу.

Таблиця 3

Шкала активності педагогічних працівників

№ з/п	Захід	Форма участі	Коефіцієнт
1.	Конференція, семінар, «круглий стіл»	доповідач	3
		співдоповідач	2
		слухач	1
2.	Тренінг, майстер-клас	автор-розробник	3
		співавтор	2
		учасник	1
3.	Авторська педагогічна майстерня	автор-розробник	4
		співавтор	3
		учасник	2
4.	Інші форми	доповідач	3
		співдоповідач	2
		учасник	1

Час, який вказується в сертифікаті, визначається формулою $T = tk$, де T – час, вказаний у сертифікаті, t – тривалість заходу (академічні години), k – коефіцієнт активності.

Ефективність запропонованих підходів до проектування змісту навчання підтверджується статистичними даними. Так, упродовж 2016 року кількість закладів загальної середньої освіти, залучених до експерименту, зростає із 3 до 9 (див. табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка участі ЗЗСО в експерименті (2016-2018 н.р.)

Рік	Кількість ЗЗСО	Кількість заходів (тренінги, майстер-класи, опитування тощо)	Кількість учасників заходів	Загальна тривалість заходів (очно/дистанційно)
2016	9	26	138	138/120
2017	17	42	923	264/180
2018*	20	38	1286	240/210

* станом на 01.05.2018 р.

Очевидно, що запропонований диференційований підхід сприяє залученню педагогічних працівників до розбудови горизонтальної мережі з обміну досвідом, активізації діяльності методичних об'єднань на рівні міста, а також сприяє вивченню найкращих практик.

Висновки. У процесі реалізації програми експерименту визначено способи вивчення освітніх запитів та освітніх потреб педагогічного персоналу; принципи формування групи розробників навчального курсу; механізм розробки, реалізації та оцінювання ефективності навчальних курсів; принципи обліку бюджету часу залежно від ролі, яку бере на себе кожен окремий педагогічний працівник. Вказані рішення стали складовими технології проектування програми професійного розвитку педагогічного персоналу закладу освіти та презентовані в серії публікацій не лише в Україні, а й за її межами.

Водночас залишаються невирішеними питання проектування навантаження науково-педагогічних працівників Інституту післядипломної педагогічної освіти, оскільки їхня поведінка як клієнтів на ринку освітніх послуг не стала об'єктом наукових досліджень. Такі наукові розвідки могли б бути організовані за участі соціологів та/або маркетологів, фахівців у галузі математичного моделювання, а їх результатом може стати математична модель професійного розвитку педагогічних працівників у системі післядипломної педагогічної освіти.

Не менш важливим видається розширення спектра психологічних досліджень, орієнтованих на вивчення процесів професійної взаємодії педагогічного персоналу закладу освіти. Означена теза пояснюється насамперед тим, що освітні запити, озвучені педагогічними працівниками закладів загальної середньої освіти, які взяли участь в експерименті, та освітні потреби, встановлені нами в результаті визначення рівня мотивації до професійного розвитку та структури мотиваційного комплексу, певною мірою розходяться. Виявлення педагогічних колективів, в яких значна кількість педагогічних працівників (до 70 %) має зовнішню негативну мотивацію до професійного розвитку, опосередковано свідчить про те, що педагогічні працівники можуть у такий чи інший спосіб виявляти професійну агресивність. Серед чинників, які зумовлюють агресивну поведінку фахівців, науковці виділяють стрес, дефіцит часу, зміни умов праці, недостатня заробітна плата, інформаційні пере-вантаження, виробничі стреси, постійну готовність до виникнення непередбачуваних ситуацій, наднормативні навантаження на інтелектуальну та емоційну сферу особистості, боязнь невдач, відчуття загрози, невизначеність, сильну втому [5, с. 65]. Порівняння наведеного переліку з умовами праці педагогічних працівників в Україні підтверджує ризики виникнення депресій, підвищення рівня тривожності, зниження рівня самооцінки, життєвої задоволеності, настрою, виникнення почуття безпорадності, емоційного виснаження, погіршення стану здоров'я, зниження професійної ефективності тощо [5, с. 69-70]. чевидно, що за таких умов українським педагогічним працівникам важливо проводити тренінги, що позитивно впливатимуть на психологічний клімат у педагогічному колективі, сприятимуть налагодженню успішної професійної комунікації. Однак аналіз освітніх запитів свідчить про те, що в колективах, де виявлено значну частину педагогічних працівників із негативним зовнішнім мотиваційним комплексом, вербалізований запит на такі тренінги відсутній.

Отже, у проектуванні змісту навчання педагогічних працівників потрібно орієнтуватися не лише на освітні запити, сформовані на основі опитувань та обговорень у форматі фокус-груп, а й на освітні потреби, виявлені за допомогою інших методів (психологічні тести, експертні оцінки тощо).

Освітні запити й потреби педагогічних працівників можуть і повинні стати основою для розробки освітніх програм у системі післядипломної педагогічної освіти. Результати дослідження, яке проводиться в ІІПО Київського університету ім. Б. Грінченка у 20 закладах загальної середньої освіти міста Києва, підтверджують його актуальність. Протягом року педагогічні працівники мають можливість на добровільній основі обрати той чи інший навчальний курс (модуль), а педагогічні колективи – замовити тренінги, які відповідають освітнім потребам.

Активність педагогічних колективів у експерименті дотично підтверджує ефективність розробленої технології визначення освітніх запитів та потреб педагогічних працівників та моделі проектування навчальних курсів на їх основі. Окремі технологічні рішення активно впроваджуються не лише в систему діяльності інституту, а й пропонуються зацікавленим сторонам як основа для організації співпраці, прикладом якої може стати спільна діяльність інституту та НМЦ управління освіти і науки м. Олександрія Кіровоградської області. Водночас реалізація програми дослідження виявила нові можливі напрями наукових розвідок, що носять міжгалузевий характер та передбачають залучення широкого кола фахівців – маркетологів, соціологів, психологів, фахівців у галузі інформаційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александров Д. В. Освітні потреби населення в контексті розширення інформаційного простору [Електронний ресурс] / Д. В. Александров. – Режим доступу : <http://www.ukr-socium.org.ua/Arhiv/Stati/1%202011/7-14.pdf>.
2. Корнілова Т. Б. Освітні програми в закладах післядипломної педагогічної освіти [Електронний ресурс] / Т. Б. Корнілова // Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології : матеріали II-ї Всеукр. науково-практ. інтернет-конференції (28 квітня 2017 р.). – Режим доступу : <https://ppo.mk.ua/mod/page/view.php?id=3545>.
3. Королёва Е. Г. Образовательные запросы и профессиональный опыт взрослых как условие организации их обучения [Електронний ресурс] / Е. Г. Королёва. – Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/obrazovatelnye-zaprosy-i-professionalnyy-opyt-vzroslyh-kak-uslovie-organizatsii-ih-obucheniya>.
4. Модельний закон про освіту дорослих : Постанова № 10-9 від 6 грудня 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_e58.
5. Тополов Є. В. Професійна агресивність особистості : монографія / Є. В. Тополов. – К. : Слово. – 400 с.

Дата надходження до редакції: 30.05.2018 р.